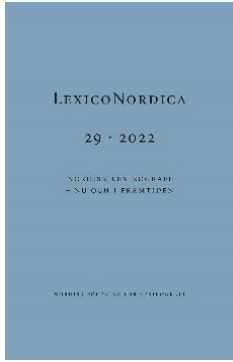

LexicoNordica

Titel:	Nya tider, nya möjligheter – inför en reviderad version av SAOB i en helt ny tid	
Forfatter:	Pär Nilsson & Bodil Rosqvist	
Kilde:	LexicoNordica 29, 2022, s. 53-72	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive	

© 2022 LexicoNordica och författarna

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Nya tider, nya möjligheter – inför en reviderad version av SAOB i en helt ny tid

Pär Nilsson & Bodil Rosqvist

The *Swedish Academy Dictionary* (SAOB) will be completed next year (i.e. 2023). Since the project started already in the 1890s a large part of the dictionary will be outdated as soon as it is complete – as a natural consequence of the passing of time. It has therefore been decided that there will be a revision of the SAOB after its completion, with the goal to transform the current digital version into an updated, functional and user friendly online edition. In this article, we discuss user input of different kinds and outline some changes that could be made to the structure and content of the dictionary.

1. Inledning

Ordbok över svenska språket utgiven av Svenska Akademien (SAOB) är en historisk och samtidsspråklig ordbok som beskriver skriven svenska från 1521 fram till nutid. På grund av verkets långa utgivningstid har ”nutid” i realiteten kommit att avse olika årtal för olika delar av alfabetet: A–ANLÖPNING (band 1) publicerades exempelvis år 1898 och VRETT–ÅVÄXT (band 38) år 2021. År 2023 förväntas hela ordboken vara färdigställd från A till Ö. Men färdigställandet innebär inte slutet på ordboksprojektet, utan snarare startskottet till ett helt nytt arbete med nya förutsättningar. I denna artikel diskuteras ordboksredaktionens preliminära planer inför en kommande uppdatering av SAOB.

En digitaliserad version av SAOB föreligger redan idag på nätet, dels på den egna hemsidan saob.se, dels – tillsammans med SAOL14 (2015) och SO (2021) – på ordboksportalen svenska.se. Denna första version kommer även fortsättningsvis att vara åtkomlig. Tanken är att den framtida versionen ska bli en mer ren-

odlat digital ordbok. En självklar målsättning är att denna ordbok ska vara användbar och relevant för en så bred målgrupp som möjligt.

2. Från ordboksband i bokhyllan till databas på nätet

Fram till år 1997, när SAOB blev tillgänglig på nätet i en första version (den s.k. OSA-versionen), fick flertalet av dess användare bege sig till ett bibliotek eller en universitetsinstitution för att kunna slå upp i ordboken. Användaren hade således i regel en viss kännedom om det verk han eller hon sökte information i, och var förmodligen också villig ”att egna en stund till att göra sig hemmastadd i dess beteckningsätt”, så som det första förordet uppmanade till (saob.se/om/).

När SAOB nu kan nås på ett betydligt enklare sätt, via någon av Svenska Akademiens fritt tillgängliga webbsidor, är antalet användare betydligt större, men med all sannolikhet har kunskapen om SAOB inte ökat i motsvarande grad. Numera hamnar många i någon av SAOB:s artiklar genom en sökning på Google eller annan sökmotor, och känner kanske inte till något om det verk man har klickat sig vidare till. För att SAOB ska vara relevant och ändamålsenlig idag och i framtiden behöver den således vara möjlig att förstå för den tillfällige besökaren, samtidigt som den ska erbjuda den återkommande och målmedvetna användaren förväntad komplexitet och vetenskaplig noggrannhet.

Ett framtida SAOB-projekt innebär därmed inte bara att den befintliga ordboken behöver kompletteras med ord, belägg, betydelse och användningar som har tillkommit under verkets utgivningstid – utan också att innehållet behöver presenteras på ett tydligare och mer överskådligt sätt och med förbättrade sökmöjligheter. Målet är en användarvänlig och funktionell digital ord-

bok som uppdateras kontinuerligt. Det är därför mycket viktigt för redaktionen att ta del av (potentiella) användares synpunkter och önskemål rörande ordbokens utformning.

Ordböcker har naturligtvis alltid utformats med tanke på hur de ska användas. En av Samuel Johnsons ”guiding principles” som ofta citerats är att ”the value of a work must be estimated by its use” (Johnson 1747 enl. Atkins & Rundell 2008:5). Idag står emellertid användarnas behov ännu tydligare i centrum när ordböckers utformning diskuteras, både i lexikografiska handböcker (se t.ex. Svensén 2004:26 och Atkins & Rundell 2008:4–5) och inom lexikografisk teori och forskning (se t.ex. Tarp 2008:44–50 och Abel & Meyer 2013:179–180).

3. Återkoppling från användare

Målsättningen är alltså att den framtida versionen av SAOB ska vara användbar och begriplig för fler användare än sin föregångare, samtidigt som kärnanvändarna, exempelvis språkforskare och filologer, fortsatt ska kunna finna den information de förväntar sig. Den nya teknikens möjligheter bör tas till vara och erbjuda nya ingångar till ordboksinnehållet för alla SAOB:s besökare.

För att komma i kontakt med så många potentiella användare som möjligt har redaktionen under de senaste åren deltagit som föredragshållare i en rad seminarier där olika perspektiv på revideringen av SAOB har diskuterats. Vidare har redaktionen alltid fått viss återkoppling från användare via telefonsamtal och brev, och numera även via ett kontaktformulär på hemsidan. Vi har på detta sätt fått påpekanden om felaktigheter som behöver rättas och idéer om hur ordboksinnehållet skulle kunna presenteras tydligare.

I avsnitt 3.1 diskuteras några önskemål som kommit redaktionen till del genom kontakt med användare, s.k. *explicit feedback*.

Därefter ser vi (i avsnitt 3.2) på användarstatistik från Google Analytics, s.k. *implicit feedback* (Abel & Meyer 2013:180).

3.1. Revideringsseminarier och annan användarkontakt

Sedan hösten 2017 har företrädare för redaktionen deltagit som föredragshållare i ordinarie forskarseminarier för svenska (eller nordiska språk) vid olika universitet, närmare bestämt i Lund, Göteborg, Växjö, Stockholm, Uppsala och Umeå. Där har olika aspekter av SAOB:s innehåll presenterats och diskuterats, med en uppmaning i seminarieinbjudan om att deltagarna ska passa på att komma med synpunkter ”eftersom det för första gången på 140 år är möjligt att tänka i nya banor vad gäller artiklarnas utformning och innehåll”. Teman som har tagits upp är bl.a. förkortningar, bruklighetsangivelser, grammatisk terminologi, beskrivningen av fasta uttryck och den viktiga frågan om vilket material en uppdaterad historisk ordbok bör grunda sig på, liksom – inte minst – hur ordboksartiklarna kan göras överskådligare.

Ett särskilt seminarium har också anordnats i redaktionens lokaler, i samband med konferensen Svenska språkets historia i november 2021. Där diskuterades SAOB:s innehåll ur olika synvinklar av flera olika föredragshållare. Bl.a. gjorde företrädare för Språkrådet i Stockholm och Institutet för de inhemska språken i Helsingfors en gemensam genomgång av vilka förändringar de önskar se i en framtida uppdaterad SAOB. Här framkom t.ex. att ordbokens många förkortningar upplevs försvåra läsningen, att det ibland kan vara svårt att skilja olika informationskategorier från varandra och att definitionerna är kompakta och svårlästa. En tydlig separering och rubricering av olika informationskategorier önskas, liksom sammanfattande översikter och dessutom en tydlig användarguide. Fler språkliga exempel efterlystes också, särskilt i fråga om sammansättningar som ofta är mycket kortfattat beskrivna. Vidare efterfrågades en ”uppdateringslogg”. Användaren bör

kunna se när en artikel är publicerad resp. reviderad. I ett annat seminariebidrag fastslogs att SAOB:s uttalsuppgifter är utformade enligt ett ålderdomligt och egenartat system. Rekommendationen blev att uttalsuppgifterna i SAOB helt enkelt kan utgå, eftersom en revision av dem skulle vara alltför arbetskrävande för det mervärde som eventuellt skulle kunna uppnås.

Liknande synpunkter har också kommit redaktionen till del genom telefonsamtal, brev och meddelanden via kontaktformulär. Flera enskilda felaktigheter har också rapporterats in under årens lopp, som t.ex. att den engelska pluralform av ordet *hobby* som vanligen används i svenska är *hobbies*, inte *hobbys*. Vi har också fått förslag på ord som saknas i SAOB och bör läggas till, t.ex. *försvarsvilja*, *isterband* och *grattis*. Det är först nu när den första upplagan av SAOB snart är färdigställd som dessa synpunkter kan leda till konkreta förändringar i SAOB:s innehåll.

En användarundersökning av Svenska Akademiens ordböcker på nätet har gjorts av Bäckerud, Nilsson & Sköldberg (2020). Bland annat analyserade de frågor och synpunkter från användare av sidorna *saob.se* och *svenska.se* som kommit in under år 2018. Det visade sig att cirka 30 % av meddelandena som var riktade till SAOB utgjordes av kommentarer eller frågor om ett specifikt ord. Cirka 15 % var frågor kring hur ordbokens information är strukturerad och hur beskrivningsspråket ska tolkas; användarna ville t.ex. ofta ha hjälp med att uttyda förkortningar eller uttalsuppgifter. Den största andelen meddelanden som skickats, cirka 50 %, utgjordes av påpekanden om konkreta felaktigheter i artiklarna (Bäckerud, Nilsson & Sköldberg 2020:97–98). Här ingick även klagomål på (ålderdomliga) definitioner som representerar en annan tid och som uppfattas som stötande och olämpliga idag. Påpekanden från användarna hjälper alltså redaktionen att identifiera vilka ändringar som bör prioriteras i den reviderade digitala utgåvan av SAOB.

Redaktionen har redan fattat preliminära beslut om en del förändringar. Bl.a. har ett enhetligt och tydligt operationaliserat system för bruklighetsangivelser utarbetats (se vidare Larsson 2020).

Olika förslag om hur informationskategorier på bästa sätt kan delas upp och rubriceras för att öka översiktligheten har också tagits fram. Några av dessa kommer att diskuteras vidare i avsnitt 4 nedan (se även Rosqvist & Wendt 2018).

3.2. Användarstatistik från saob.se och svenska.se

Den statistik som kommer att diskuteras i detta avsnitt har tagits fram av SAOB:s IT-ansvarige, Erik Bäckerud, med hjälp av verktyget Google analytics. Siffrorna avser år 2020 och/eller 2021, och ibland mer specifikt vecka 50 under något av dessa år. Statistiken kan därmed jämföras med siffror från 2018 och vecka 50 det året, som analyserats av Bäckerud, Nilsson & Sköldberg (2020). Den enhet som diskuteras härvid är *besök*. Ett besök påbörjas när en webbsida visas för en användare och avslutas när användaren har varit inaktiv i 30 minuter. Om samma användare öppnar en ny sida när 30 minuter har passerat räknas detta som ett nytt besök.

Under hela år 2021 var antalet besök på ordboksportalen svenska.se 6,4 miljoner. Detta kan jämföras med 4,4 miljoner besök under år 2020 och 2,5 miljoner under 2018 (Bäckerud, Nilsson & Sköldberg 2020:93). Antalet besök på Svenska Akademiens tre ordböckers gemensamma portal fortsätter således att stiga.

Motsvarande siffror för webbsidan saob.se visar en motsatt trend. Antalet besök ökade visserligen från 1,8 miljoner 2018 (Bäckerud, Nilsson & Sköldberg 2020:93) till 2,7 miljoner 2020, men under 2021 har siffran istället sjunkit något, till 2,3 miljoner. Förklaringen är troligtvis att fler användare väljer den gemensamma ordboksportalen istället, och/eller att sökmotorer som Google har börjat länka till denna i ökande omfattning. Vecka 50 år 2020

kom 29 % av läsarna till ordboksportalen svenska.se via en sökning på en sökmotor, och samma vecka år 2021 hela 59 %.

Fortfarande kommer en ännu större andel av besöken som görs på SAOB:s egen webbsida, saob.se, via sökmotorer. Här var siffrorna i det närmaste oförändrade under de aktuella veckorna och åren, nämligen cirka 88 % vecka 50 år 2020 och 85 % samma vecka år 2021. Ett typiskt scenario är nog, som nämnts ovan, att man googlar på ett okänt ord och får träff som leder till SAOB. Det är endast strax under 12 % av besöken som kommer direkt via webbadressen. Webbsidan saob.se har totalt cirka 6 000 besök per dag. Det är samma antal som år 2018.

Vi ser också att den största andelen av alla besök på saob.se görs från mobila enheter och inte från datorer. Detta ställer naturligtvis särskilda krav på gränssnitt och funktionalitet. Svenska Akademiens webbsidor är anpassade för olika typer av skärmar, och det verkar ändamålsenligt att även i framtiden satsa på en flexibel lösning som fungerar för olika plattformar och skärmstorlekar.

3.2.1. Återkommande icke-träffar på saob.se

En analys av webbsidans icke-träffar kan ge viktig information inför SAOB:s revidering. Vi har gått igenom de 531 vanligaste söksträngarna från saob.se år 2021 som inte ledde till någon träff (vilket innefattar alla icke-träffar som förekom i loggfilen minst 50 gånger). Dessa söksträngar kan inordnas i följande kategorier:

1. stavningsvariant/felstavat
2. böjningsvariant
3. flerordsuttryck
4. förkortning
5. engelska (eller engelskinspirerad svenska)
6. tyska
7. annat språk
8. egennamn
9. lemmalucka

Icke-träffarna i kategori 1–4 ovan kan ge indikationer på hur SAOB:s innehåll och funktionalitet kan förbättras. Målet är att den som stavar ett ord fel eller söker på en böjd form ska få relevanta förslag på närliggande ord som kan leda fram till rätt artikel. Vi behöver också göra det lättare för användarna att hitta fram till de flerordsuttryck och förkortningar som faktiskt beskrivs i artiklarna.

Vad gäller kategori 1, ”stavningsvariant/felstavat”, kan icke-träffarna dessutom hjälpa redaktionen att identifiera ordformer i SAOB som behöver uppdateras. Att 96 sökningar på ordsträngen *juste* och 84 på *schysst* inte leder till någon träff beror exempelvis inte på att användarna har stavat fel, utan på att SAOB endast anger den ålderdomliga uppslagsformen *just* för det aktuella ordet (som publicerades i ordboken år 1934). Det samma gäller för verbet *sjangsera*, där SAOB anger formen *changera* som den enda möjliga (år 1904). Ordbokens uppslagsformer behöver alltså uppdateras i dessa fall.

Kategori 5–7 utgörs av söksträngar på annat språk än svenska. Förvånansvärt många sökningar avser engelska eller tyska ord. Den tyska frasen *soll erben* har av någon anledning eftersökts i SAOB så mycket som 111 gånger under år 2021. Detta kan vi troligen inte göra så mycket åt. Inte heller kommer kategori 8, ”egenamn”, att läggas till i SAOB:s lemmalista – trots att många användare söker på sådana.

Sökningar på engelskinspirerad svenska kan inte avfärdas lika lätt. Ett exempel är *najs* (eng. *nice*) som har eftersökts i SAOB 87 gånger. Stavningen är försvenskad, och en sökning i moderna tidningstexter visar att ordet delvis också har inlemmats i det svenska böjningssystemet; komparativformen ”najsare” ger 25 träffar i Mediearkivet. Detta talar för att ordet (snart) bör tas upp i svenska ordböcker. Det finns dock ingen särskild anledning att prioritera sådana ord i en historisk ordbok som SAOB. När det gäller den högt prioriterade uppgiften att komplettera lemmalistan med nya

ord är det tveklöst kategori 9, ”lemmalucka”, som är av störst intresse.

På grund av SAOB:s långa utgivningstid är det många ord som saknas i verket, framför allt ord som kommit in i svenskan under 1900-talet (efter att det aktuella alfabetiska spannet hade färdigställt). Att analysera de återkommande icke-träffarna på saob.se kan vara ett sätt att prioritera bland nyordskandidaterna till ordbokens uppdaterade lemmalista. Det är rimligt att ord som många efterfrågar läggs till så snart som möjligt. Tabell 1 ger några exempel på efterfrågade ord, och de ämnesområden som främst berörs.

medicin/hälsa	<i>aids, autism, friskvård</i>
samhälle	<i>diskriminera, global</i>
datorvärlden	<i>app, dator, chatta, skanna</i>
mat	<i>avokado, falafel, sushi</i>
”svåra” ord	<i>arbitrage, ibidem, predator</i>
vardagsliv/vardagspråk	<i>cool, kuk, sunkig</i>

Tabell 1: Nyordskandidater bland icke-träffar från saob.se fördelade på ämnesområden.

Det är dock viktigt att komma ihåg att endast ord som inte har en homograf i SAOB:s lemmalista kan hittas på detta sätt. Enligt Bäckerud, Nilsson & Sköldberg (2020:95) var den artikel som beskriver pronomenet *hen* en av de mest lästa på ordboksportalen svenska.se år 2018. Detta pronomen finns inte med i SAOB, men strängen *hen* ingår ändå inte bland icke-träffarna eftersom en sökning på denna ordkombination ger träff på det ganska okända substantivet *hen*, som betyder ’brynsten’. På samma sätt har moderna ord som *dagis* och *fika* homografer i SAOB som gör att dessa söksträngar inte dyker upp bland icke-träffarna.

4. Mot ökad tydlighet och överskådlighet

Med en reviderad version av SAOB är förhoppningen alltså att nå ut längre och bredare till användarna, och förutsättningarna för ordboken att bli läst mer är goda mot den bakgrund som nämnts ovan, nämligen att ordboken finns tillgänglig på portalen svenska.se och att dess innehåll är välindexerat av Google.

Det informationstäta och svåröverskådliga användargränssnittet riskerar dock att, så att säga, skrämja bort besökaren i dörren. På svenska.se sticker SAOB:s grafiska framställning ut i förhållande till systerordböckerna, inte minst på grund av det i hög grad förkortade och formelartade metaspråket som är svårt att avkoda och förstå.

Ett ytterligare problem hänger ihop med användarnas förmåga att orientera sig på ordbokens webbsida och deras tålmod vid påträffade hinder. För trots att där redan nu finns instruktioner och hjälpavsnitt så är det många användare som inte läser eller hittar dem. Av de frågor och synpunkter från användarna som redaktionen tar emot blir det tydligt att man ofta efterfrågar information som redan finns på ordbokens hemsida, men som man inte har lyckats hitta eller har haft tid att läsa. Steget verkar i många fall kortare att skicka en fråga till redaktionen än att sätta sig in i det aktuella problemet och läsa på, och detta gör det uppenbart att framställningen i ordboken i några avseenden måste bli betydligt mer direkt och tydlig, framförallt i fråga om information som är relevant för icke-avancerade användare.

I det följande redogörs för ett antal förändringar som redaktionen ser framför sig som har att göra med ökad tydlighet och tillgänglighet för användaren. Gemensamt för de områden som diskuteras här är att de avser förändringar där det innehåll som redan finns i artiklarna utgör utgångspunkten. Det handlar i dessa fall inte i första hand om att lägga till ny information.

4.1. Förkortningar

Som redan påpekats är SAOB:s metaspråk förkortat i stor utsträckning. Redan nu erbjuds läsaren uttydning av samtliga förkortningar som används i ordboken i en lista som på saob.se finns tillgänglig i menyn hjälp>förkortningar. Men att döma av de frågor och synpunkter som kommer in till redaktionen når denna information ofta inte fram till användarna.

Idealt sett kunde förkortningar i en reviderad version av ordboken helt undvikas genom att de aktuella orden i samtliga fall skrevs ut i sin fulla längd: *intr.* > *intransitiv(t)*, *dep.* > *deponens*, *vbalsbst.* > *verbalsubstantiv* osv. I viss utsträckning är det också vägen framåt för SAOB-redaktionen: i en digital ordbok är utrymmesbrist inte ett lika stort problem som i den första upplagens pappersversion, och en hel del förkortningar kan rimligen upplösas. Men även bildskärmar har förstås en viss utrymmesbegränsning, inte minst i fråga om visningslägen hos mobiltelefoner och surfplattor (med vilka majoriteten av besök på saob.se alltså sker; jfr avsnitt 3.2 ovan). Att ersätta varje förkortning i SAOB med ett ord i sin fulla längd är därför inte lämpligt. Istället kommer fokus att riktas mot att förtydliga förkortningar av vardagliga ord som inte (längre) är etablerade och frekventa i allmänspråket: *sht* bör t.ex. hellre skrivas: *synnerhet*, *ss.* > *såsom* och den i ordboken mycket frekventa förkortningen *l.* för *eller* bör ersättas med det mer gängse och lättolkade *el.* För de förkortningar som bevaras bör vägen till uttydning kortas ordentligt: antingen genom att varje förkortning länkas direkt till sin uttydning, med mouse over-funktion eller motsvarande, eller genom att en länk till förkortningslistan placeras på en tydligare position inne i varje artikel.

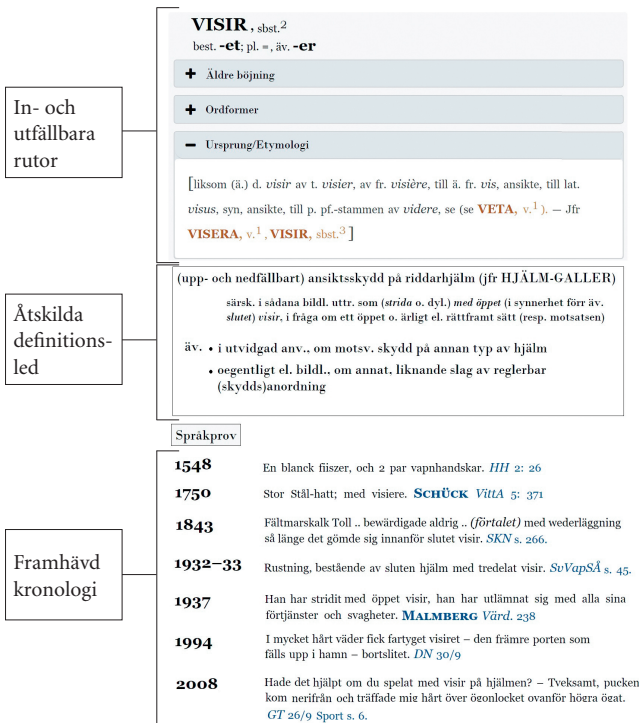
4.2 In- och utfällbara rutor, separerade definitionsled och språkprov

Figur 1 nedan utgör en grov skiss över ett möjligt presentations-sätt av artiklar i en reviderad version av SAOB. Skissen tar fasta på och illustrerar ett par principer gällande förtydligad framställning av den information som redan nu finns i ordbokens artiklar. För det första utnyttjas möjligheten att stoppa undan detaljerad information om böjning och olika former i in- och utfällbara rutor i inledningen av artikeln i högre utsträckning än i dagens version av ordboken.¹ Primärt tänker sig redaktionen en lösning där äldre och inte längre brukliga böjningsmönster och -former döljs för att inte stjåla uppmärksamhet från annat. Informationen i rutorna kommer förstås fortfarande att vara sökbar och möjlig att klicka fram för den användare som är ute efter den.

För det andra har definitionstextens olika led separerats i presentationen. Ofta är det betydelsen man är ute efter när man slår upp ett ord i ordboken, och det är därför rimligt att definitionen får en mer framträdande plats i artikeln. SAOB:s definitioner utgör strukturerade texter som normalt inleds med en huvuddefinition följt av ett eller flera under- och sidoordnade definitionsled, vilka ofta markeras med *särsk.* (särskilt) respektive *äv.* (även). Genom att dessa element identifieras inom varje definition och skiljs åt i presentationen kan strukturen tydliggöras för läsaren. I figuren har underordning markerats med indrag och sidoordning med ny rad.

Slutligen har de språkprov som belägger de olika betydelser och användningar som redovisas i definitionen separerats från definitionstexten och försetts med en förtydligande tidslinje i marginalen.

1 I den digitala versionen av SAOB:s första upplaga kan informationskategorierna *ordformer* och *etymologi* och, i längre artiklar, *översikt* visas eller döljas på motsvarande vis med in- och utfällbara rutor.

Figur 1: Idéskiss över nytt presentationssätt i SAOB.

4.3 Artiklar i sammansättningsramsa

Ett betydande överskådlighetsproblem i SAOB gäller beskrivningen av sammansatta ord, och de utgör en väldigt stor del av ordbokens totala innehåll. Problemet här hänger samman med SAOB:s nästalfabetiska struktur, vilken innebär att sammansättningar presenteras ihop i en s.k. ramsa, underordnade simplexordet.² Sålunda presenteras exempelvis sammansättningarna *vagn-arbete*, *vagn-knekt* och *vagn-skada* tillsammans inom ramen för artikeln **VAGN**.

² Termen *nästalfabetisk* är hämtad från Svensén (2004:441).

För en tryckt ordboks del är det här presentationssättet praktiskt eftersom det är utrymmesbesparande, och redaktören behöver inte upprepa information som gäller relationen till simplexordet vid varje enskild sammansättning. Istället samlas upplysningar som gäller samtliga sammansättningar på ett enda ställe i den överordnade artikeln, och endast efterleden återfinns på alfabetisk plats i ramsan. Men ur läsarens perspektiv är det inte optimalt att behöva söka information om det ord man slagit upp på andra ställen i ordboken. Därför kommer sammansättningsartiklarna i SAOB att göras mer lika huvuduppslagsorden. Strukturen kommer inte att omstöpas helt och hållet, men relevant information om varje sammansättnings relation till förleden, som i dagens upplaga alltså finns på annan plats i ordboken, kommer att flyttas in i varje sammansättningsartikel. Även relationen till efterleden kommer att lyftas fram tydligare och böjningsuppgifter och etymologiparentes kan liksom hos simplexord placeras i in- och utfällbara rutor (jfr avsnitt 4.2 ovan).

I figur 2 och 3 jämförs första upplagans presentation av sammansättningen *vagn-knekt* med en idéskiss över motsvarande artikel i en reviderad upplaga:

<p>-KISTA, -KLASS, se D. —</p> <p>-KNEKT. (vagn- 1592. vagne- 1593) [jfr t. <i>wagenknecht</i>] (†) person med uppgift att sköta vagn l. betjäna person(er) som färdas med vagn; jfr knekt 1. Jacker ått 5 wang knechter. <i>KlädkamRSthm 1592</i> B, s. 75 a. <i>KlädkamRSthm 1593</i> D, s. 130 a. —</p> <p>-KOLONN. kolonn (se d. o. 2 a) av vagnar (tillhörande militärförband). Så mycket gynnade oss .. lyckan, att vi vid trossen fingo slåss lika tappert som de andra .. Slutligen körde vi bort packet, hvarefter vagnkolonnen satte sig i rörelse. SPARRE Findl. 3: 177 (1835).</p>
--

Figur 2: Sammansättningen VAGN-KNEKT i SAOB, 1 uppl.

VAGN-KNEKT.

+ Ordformer

+ Etymologi

bruklighet: ej belagt i nusvenska (ej efter 1593)

person med uppgift att sköta vagn el. betjäna person(er) som färdas med vagn

förleden har anslutning till: **VAGN 1**
 efterleden har anslutning till **KNEKT 1**

språkprov

1592 Jacker ått 5 wang kneecter. *KlädkamRSthm 1592 B, s. 75 a.*

1593 *KlädkamRSthm 1593 D, s. 130 a.*

Figur 3: Idéskiss över nytt presentationssätt av sammansättningen VAGN-KNEKT i en reviderad uppl. av SAOB.

5. Nya funktioner och användningsområden

Redaktionen ser även framför sig möjligheten att utöka med funktioner och användningsområden som tidigare helt saknades i SAOB, och det här hänger ihop med att ordboken kommer att övergå från att vara en digital version av en tryckt ordbok till en helt digital databas.

Ur ett mer traditionellt användarperspektiv önskas nya avancerade sökmöjligheter i ordboken. Det ska bli möjligt att söka efter vissa typer av ord (t.ex. från vissa ordklasser, med viss bruklighet eller från ett särskilt ämnesområde).³ Vidare efterfrågas olika visningslägen för mer avancerade användare, och möjligheten att

3 Det ska påpekas att viss sådan funktionalitet har funnits redan tidigare, i OSA-versionen av ordboken. Men eftersom den versionen innehåller så många maskininläsningsfel är resultaten från sökningar där inte helt tillförlitliga.

spara personliga inställningar och sökningar. Som nämnts tidigare eftersträvas också ”smartare” sökfunktioner – med ett innehåll som taggats i större utsträckning bör sökningar på flerordskombinationer, förkortningar och böjda ord i högre grad leda till adekvata träffar.

Om man lyfter blicken lite, och tänker sig innehållet i den lexikografiska databasen SAOB i andra kontexter än sådana där erfarna användare slår upp ett ord i ordboken, ser redaktionen några olika möjligheter framför sig.

Ett ganska kort steg att ta är att med utgångspunkt i SAOB utveckla material att använda i skolor och på universitetsutbildningar. Som nämnts ovan används portalen svenska.se redan nu flitigt i skolan, och om man vill att SAOB ska komma ännu mer till sin rätt i den kontexten vore detta en naturlig väg framåt, som hittills inte har utnyttjats i någon vidare utsträckning. Undervisningsmaterial om ordbildning, betydelseutveckling och främmande språks påverkan på ordförrådet ligger då nära till hands.

Det faktum att SAOB utgör en del av svenska.se och alltså står sida vid sida med två andra ordböcker har även fått redaktionen att börja fundera över i vilken utsträckning de olika verken kan harmoniseras och/eller profileras. Framförallt har resonemangen hittills handlat om i vilken utsträckning SAOB:s grammatiska beskrivningar kan harmoniseras med verket *Svenska Akademiens grammatik* (SAG), som också finns tillgänglig i portalen.

Men sedan redaktionen för Svenska Akademiens (renodlade) samtidsordböcker påbörjat ett harmoniseringsarbete kring hur orden i SAOL och SO presenteras (jfr Blensenius 2022, Sköldberg 2022) vore förstås en möjlig vidareutveckling att även involvera SAOB i projektet. Det ska sägas att de olika ordböckernas presentationssätt grundar sig i helt olika principer. För SAOL och SO är utgångspunkten den s.k. *lemma-lexem-modellen* (se t.ex. Allén 1999) och för SAOB:s del är ordets historiska betydelseutveckling avgörande. Meningen är förstås inte att suddas ut SAOB:s specifika

profil i förhållande till sina systerordböcker, men att åtgärda eller åtminstone identifiera principiellt omotiverade skillnader verken emellan vore önskvärt.

Ökad harmonisering kan i ett nästa steg underlätta för användning av de lexikografiska databaserna inom *natural language processing* (NLP). I sitt experiment med DDO och ODS visade Ahmadi et. al. (2021) att s.k. *word sense alignment*-teknik (WSA), dvs. automatisk matchning av betydelser mellan identiska ord, går att tillämpa på lexikografiskt material som utgörs av digitaliserade tryckta ordböcker med sinsemellan stora skillnader och olika principer för presentationsordning. Och med tanke på den iakttagelse som Trap-Jensen (2018:34) gör vore det dumt att inte öppna dörren för ett motsvarande användningsområde för samtliga av Svenska Akademiens ordböcker:

[W]e are witnessing an increasing need for high-quality lexicographical data. Language technology and artificial intelligence are moving into a phase where the word lists and morphological lexicons developed inside the NLP environment itself are insufficient to meet the demands for developing smarter and more sophisticated products. [...] By far the best existing semantic descriptions of language are dictionaries, and for that reason, it is obvious that existing dictionaries are interesting for developers of such applications.

6. Avslutning

Den första upplagan av SAOB är en ordbok i en gammal kostym. Både språket och språkvetenskapen har i stor utsträckning förändrats under ordbokens utgivningsperiod, och användningskontexten ser idag helt annorlunda ut än i slutet av 1800-talet då

det första bandet av den tryckta ordboken gavs ut. Ett stort behov av revidering föreligger därmed.

Även fortsättningsvis är målet att SAOB ska vara en utförlig vetenskaplig ordbok, men den bör samtidigt vara så läsbar och tillgänglig som möjligt också för icke-avancerade användare. Planeringen av revideringsarbetet är nu i full gång. Tack vare indirekt och direkt feedback från användarna och genom interna analyser har den redan kommit ganska långt. Innehållet i ordboken behöver korrigeras, kompletteras och presenteras tydligare. Det måste vidare bli sökbart i större utsträckning – och kanske kan det på sikt även ligga till grund för andra än rent traditionella lexikografiska ändamål. Kort sagt, redaktionen blickar framåt mot nya tider och nya möjligheter.

Litteratur

Ordböcker

- DDO = *Den Danske Ordbog*. København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab og Gyldendal. <ordnet.dk/ddo> (maj 2022).
- ODS = *Ordbog over det Danske Sprog*. Grundlagt af Verner Dahlerup, udg. af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, band 1–28, København 1918–1956. <ordnet.dk/ods> (maj 2022).
- OSA = *Om svar anhålles*, äldre digital version av SAOB (band 1–35). <www2.saob.se/osa/index.phtml> (maj 2022).
- SAOB = *Ordbok över svenska språket* utgiven av Svenska Akademien 1893–. Lund. <saob.se> och <svenska.se> (maj 2022).
- SAOL 14 (2015) = *Svenska Akademiens ordlista*. 14 uppl. Stockholm: Norstedts. <svenska.se> (maj 2022).
- SO (2021) = *Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademien*. 2 uppl. <svenska.se> (maj 2022).

Annan litteratur

- Abel, Andrea & Christian M. Meyer (2013): The dynamics outside the paper: user contributions to online dictionaries. I: Iztok Kosem et al. (eds.): *Proceedings of the eLex 2013 conference: Electronic lexicography in the 21st century: thinking outside the paper*. 17–19 October 2013. Tallinn: Institute of the Estonian Language/Trojina, Institute for Applied Slovene Studies, 179–194.
- Ahmadi, Sina, Sanni Nimb, John P. McCrae & Nicolai H. Sørensen (2021): Towards Automatic Linking of Lexicographic Data: the case of a Historical and a Modern Danish Dictionary. I: Zoe Gavriilidou, Maria Mitsiaki & Asimakis Fliatouras (eds.): *Proceedings of the XIX EURALEX Congress: Lexicography for Inclusion, Vol I*. 17–19 September 2021. Alexandroupolis: Democritus University of Thrace, 63–72.
- Allén, Sture. (1999) [1981]: The Lemma-Lexeme Model of the Swedish Lexical Database. I: *Modersmålet i Fäderneslandet. Ett urval uppsatser under fyrtio år av Sture Allén*. (Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning 25.) Göteborg: Göteborgs universitet, 268–278.
- Atkins, B. T. Sue & Michael Rundell (2008): *The Oxford Guide to Practical Lexicography*. Oxford: Oxford University Press.
- Blensenius, Kristian (2022): Mot en harmonisk lemma-lexem-modell. Föredrag vid ”Den 16:e konferensen om lexikografi i Norden”. Lund 2022.
- Bäckerud, Erik, Pär Nilsson & Emma Sköldberg (2020): Så används Svenska Akademiens ordböcker på nätet. Implicit och explicit feedback från användarna. I: *Nordiska studier i lexikografi* 15. Helsingfors: Nordisk förening för lexikografi, 91–101.
- Larsson, Lennart (2020): Total bruklighetsinskränkning i SAOB – nu och i framtiden. I: *Nordiska studier i lexikografi* 15. Helsingfors: Nordisk förening för lexikografi, 187–194.

- Mediearkivet <app.retriever-info.com> (maj 2022).
- Rosqvist, Bodil & Bo A. Wendt (2020): Inför den framtida revideringen av SAOB. I: Daniel Sävborg, Eva Liina Asu & Anu Laanemets (red.): *Studier i svensk språkhistoria 15. Språkmöte och språkhistoria*. Tartu 2020, 242–253.
- Sköldberg, Emma (2022): ”Varför står det olika i SAOL och i SO?” Om bearbetning av omotiverade skillnader mellan Svenska Akademiens samtidsordböcker. Föredrag vid ”Den 16:e konferensen om lexicografi i Norden”. Lund 2022.
- Svensén, Bo (2004): *Handbok i lexicografi*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.
- Tarp, Sven (2008): *Lexicography in the Borderland between Knowledge and Non-Knowledge. General Lexicographical Theory with Particular Focus on Learner’s Lexicography*. (Lexicographica Series Maior 34.) Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Trap-Jensen, Lars (2018): *Lexicography between NLP and Linguistics: Aspects of Theory and Practice. I: Jaka Čibej, Vojko Gorjanc, Iztok Kosem & Simon Krek (eds.): Proceedings of the XVIII EURALEX International Congress: Lexicography in Global Contexts. 17–21 July 2018*. Ljubljana: Ljubljana University Press, Faculty of Arts, 25–37.

Pär Nilsson
Ordboksredaktör, fil. lic.
Svenska Akademiens
ordboksredaktion
Dalbyvägen 3
SE-224 60 Lund
par.nilsson@svenskaakademien.se

Bodil Rosqvist
Bitr. huvudredaktör, fil. dr.
Svenska Akademiens
ordboksredaktion
Dalbyvägen 3
SE-224 60 Lund
bodil.rosqvist@svenskaakademien.se